

Keurmerken gekeurd

Helderheid brengen in het veld van instrumenten om duurzaamheid van organisaties zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren

Auteurs:

Dr. R.J.W. (Reinier) de Nooij - Optimal Planet

Gepromoveerd in Milieukunde (Nijmegen, 2006), expert Strategic Sustainable Development (ook bekend als The Natural Step)/ Ondernemer sinds 2008, gespecialiseerd in workshops en toolontwikkeling duurzaamheid. Sinds 2013 ook werkzaam voor de RU Nijmegen.

Drs. J.C. (Judy) van der Lijke-van Veen - the Sustainability Company

Afgestudeerd in Bedrijfskundige Economie (VU Amsterdam, 1997), gespecialiseerd in duurzaam ondernemen (Postdoctoraal Nijmegen, 2007; Nyenrode, 2010; Strategic Sustainable Development)/ Ondernemer sinds 2008, gespecialiseerd in implementatie van MVO en duurzaamheidsverslagen

E. (Elisa) Kruiper MSc. MA. - Blik op ethiek

Master Politicologie, Nijmegen (2011); Master Filosofie, Tilburg Universiteit (2012)

Persoonlijke ontwikkelingsprijs gewonnen (2012)/ Ondernemer sinds 2013

1. Inleiding

De afgelopen jaren is er op het gebied van duurzaamheid een grote hoeveelheid richtlijnen, gedragscodes, beeldmerken, keurmerken en certificaten ontwikkeld en gelanceerd. Voor producten en diensten, voor branchespecifieke bedrijfsactiviteiten, en voor bedrijfsvoering in het algemeen. Deze instrumenten dienen een aantal doelen:

- Transparantie brengen in een wereld waarin organisaties en consumenten overladen worden door informatie;
- Zichtbaar maken van de maatschappelijke (meer)waarde van een bedrijf;
- Organisaties ondersteunen bij het stellen van doelen en behalen daarvan;
- Verkrijgen van een duurzamer imago voor een organisatie, waarmee organisaties zich op duurzaamheid kunnen onderscheiden;
- Het kunnen controleren of een organisatie daadwerkelijk doet wat ze zegt. Een onafhankelijke auditor helpt om ervoor te zorgen dat organisaties de vereisten goed op orde hebben.

Het aantal instrumenten is echter zo gegroeid dat deze doelen voorbijgeschoten worden. Ook zijn voor veel mensen en organisaties begrippen als keurmerken, certificeerbare managementsystemen, certificaten, richtlijnen, gedragscodes en beeldmerken door elkaar heen gaan lopen. Dit zorgt ondertussen eerder voor minder transparantie, onderscheidingsvermogen en verbeterstimulans. Het grote aantal keurmerken en certificaten, en de laagdrempeligheid van sommigen, heeft ertoe geleid dat bijna elke organisatie wel één of meer keurmerken heeft. Bovendien is het voor zowel organisaties als consumenten lastig te achterhalen waar een keurmerk of certificaat precies betrekking op heeft, of het keurmerk onafhankelijk is en waarin het zich onderscheidt van andere keurmerken.

In dit artikel verschaffen we duidelijkheid over de instrumenten om duurzaamheid van organisaties zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren. Speciale aandacht is er voor keurmerken en certificaten: welke zijn er, waar staan ze voor, worden er duidelijke eisen gesteld, welke zijn onafhankelijk en hebben ze een transparante puntentelling? Kortom: welke keurmerken en certificaten zijn bruikbaar om *geloofwaardig* te spreken over de duurzame inspanningen die zijn verricht?

Dit artikel kan het maken van een keuze voor een keurmerk vergemakkelijken voor organisaties die duurzamer willen worden en/of zich beter willen onderscheiden. We gaan in ons onderzoek ook in op richtlijnen, gedragscodes en beeldmerken, om duidelijk te maken wat de verschillen met keurmerken en certificaten zijn.

2. Definitie en selectie

We zijn breed begonnen door te kijken naar generieke instrumenten om duurzaamheid van organisaties zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren. Scans hebben we buiten ons onderzoek gelaten, omdat bijna alle keurmerken en certificaten gebruik maken van een scan. Scans zijn daarmee voor ons onderzoek een ondergeschikt instrument.

Om vast te stellen welke instrumenten bruikbaar zijn om duurzaamheidsclaims aan te tonen, hebben we de verschillende typen geanalyseerd en geordend van vrijblijvend naar stringent, en van laag naar hoog ambitieniveau. In deze context definiëren wij ambitie als '*de inzet om aan te tonen dat duurzaamheidsclaims geloofwaardig zijn*'. Bij het verzamelen van de benodigde informatie voor de analyse hebben we gebruik gemaakt van internet en gecommuniceerd met beheerders van instrumenten over hun aanpak.

We hanteren in onze analyse de volgende definities¹:

- **Beeldmerk:** grafische uiting dat gebruikt wordt als herkenningsteken van een bedrijf of product, ook wel logo genoemd.
- **Richtlijn:** voorschrift hoe met bepaalde zaken moet of kan worden omgegaan.
- **Gedragscode:** expliciete beschrijving van waarden en normen voor specifieke toestanden in het optreden van organisaties of het gedrag van bepaalde beroepen. Het is een vorm van zelfregulering. Een gedragscode wordt vaak ingezet om een belangenconflict en misbruik van vertrouwelijke informatie te voorkomen.
- **Keurmerk:** een compact, visueel kwaliteitsoordeel over een organisatie, product of dienst, afkomstig van een betrouwbare en onafhankelijke bron. Het kwaliteitsoordeel is een wettelijk beschermd en geregistreerd merk, uitgegeven door een keurmerkeigenaar en/of keurmerkverlener.
- **Certificaat:** een schriftelijke verklaring, doorgaans, maar niet altijd, bedoeld als bewijsstuk voor de kwaliteit van een bedrijf, mens, dienst of product. Het afgeven van een certificaat wordt meestal vooraf gegaan door een controlehandeling zoals een inspectie, audit of andere vormen van verificatie. Bij een bedrijf is een certificaat altijd gekoppeld aan een managementsysteem. Een certificaat geeft het recht om een keurmerk te voeren.
- **Managementsysteem:** het kader van processen en procedures dat gebruikt wordt om ervoor te zorgen dat een organisatie kan voldoen aan alle taken die nodig zijn om haar doelstellingen te verwezenlijken. Dataverzameling, -aggregatie en rapportage kunnen hiermee geborgd worden.

¹ Voor definities gebruikte bronnen zijn de Nederlandse encyclopedie, Wikipedia en Consuwijzer.

3. Long list

Om te komen tot een overzichtelijke lijst van instrumenten waarmee duurzaamheid in organisaties zichtbaar gemaakt, getoetst en verbeterd kan worden en waar het vrijblijvende karakter verdwenen is, hebben we de grens getrokken bij de vraag of er een audit plaatsvindt op basis van een eisenstellende norm.

Stap 1: Er vindt een audit plaats op basis van een eisenstellende norm

- ✳ Internationale sociale en milieuriichtlijnen en gedragscodes kennen vaak geen audit en/of certificering. Voorbeelden zijn ISO 26000, AA1000, UN Global Compact, OESO-richtlijnen en International Labour Organisation (ILO). Uitzondering hierop is het Business Social Compliance Initiative (BSCI) dat wel een auditsysteem kent.
- ✳ Bedrijven die logo's gebruiken om hun lidmaatschap aan te tonen van bijvoorbeeld het MVO Bedrijvenregister, MVO Nederland, De Groene Zaak en World Business Council for Sustainable Development (WBCSD, lidmaatschap op uitnodiging) worden niet beoordeeld of geaccrediteerd. Hoewel voor alle beeldmerken geldt dat deze een grote mate van vrijblijvendheid kennen omdat er geen audit aan verbonden is, moge duidelijk zijn dat het ene beeldmerk meer voorstelt dan het andere beeldmerk.
- ✳ Verified Carbon Standard (klimaatneutraliteit), GRI richtlijnen, Transparantiebenchmark, etc. zijn gestandaardiseerde methoden voor rapportage over duurzaamheidsclaims.

Na deze eerste analysestap blijft een long list over met instrumenten die eisenstellende normen kennen en waarmee duurzaamheidsclaims van organisaties mogelijkterwijs onderbouwd kunnen worden.

Naam	Betreft
B Corporation	MVO keurmerk voor bedrijven (en particulieren)
BSCI	verbetering arbeidsomstandigheden
CO₂ Prestatieladder	reductie energieverbruik en CO ₂
Cradle to Cradle	innovatie en cycliciteit
Gold Standard	vermindering broeikaseffect
IMA MVO Norm/ MVO Aantoonbaar	managementsysteem
ISO 14001	milieurisicoanalyse en -beleid
ISO 9001	kwaliteitsmanagementsysteem
Keurmerk NL MVO	algemeen MVO keurmerk
Milieubarometer certificaat	milieuprestaties
MKB Keurmerk	internetdiensten door MKB
MVO Groeikeurmerk	MVO keurmerk voor MKB
MVO Prestatieladder	managementsysteem
MVO-Wijzer	algemene MVO norm
OHSAS 18001	arbeidsrisico's/ veiligheid
SA8000	arbeidsrechten
The White Label	MVO keurmerk ZZP-ers en freelancers
WFTO (World Fair Trade Organization)	eerlijke handel

4. Short list

Om grip te krijgen op de long list hebben we in onze analyse nog twee selectiestappen toegepast:

Stap 2. De audit wordt op systematische wijze uitgevoerd door een partij die onafhankelijk is van de organisatie die het keurmerk of certificaat wil verkrijgen.

- ✿ B (Benefit) Corporations worden steekproefsgewijs geaudit. Bij slechts 10% vindt een audit plaats.
- ✿ Voor het MKB Keurmerk voert een bedrijf de certificering zelf uit en ondergaat geen onafhankelijke audit. Het bedrijf kan zichzelf aanmelden en het logo van het keurmerk direct gebruiken na aanmelding. Dit keurmerk is dermate laagdrempelig dat er sprake kan zijn van greenwashing.
- ✿ Bij The White Label geldt dat ondernemers een test invullen en daarmee een voldoende moeten scoren. Deze wordt steekproefsgewijs gecontroleerd. Ook geeft The White Label aan dat er gebruik gemaakt wordt van peer-to-peer controle. Er lijkt onvoldoende sprake van een consequente controle.
- ✿ Ook bij het WFTO label is sprake van zelfevaluatie. De certificering wordt deels uitgevoerd door de organisatie die het keurmerk wil verkrijgen. Hierbij fungeert de WFTO als monitor, maar van een externe audit is geen sprake.

Stap 3. Het keurmerk of certificaat maakt met een transparant systeem voor buitenstaanders duidelijk aan welke eisen een organisatie voldaan heeft.

- ✿ Voor enkele keurmerken is niet helder aan welke basispunten een bedrijf heeft voldaan bij toekenning van het keurmerk. Dat geldt voor Keurmerk NL MVO, het MVO Groeikeurmerk, de IMA MVO norm en de Gold Standard. De criteria van deze keurmerken zijn niet vrij beschikbaar en daarmee te weinig inzichtelijk voor ons, en andere buitenstaanders.

Onderstaande matrix geeft een overzicht van de geselecteerde instrumenten als eindresultaat van ons onderzoek. Deze instrumenten zijn in onze ogen bruikbaar om aan de hand van een keurmerk of certificaat aannemelijk te maken dat duurzaamheidsclaims terecht zijn. Een opmerking bij dit overzicht is dat het Cradle to Cradle certificaat primair bedoeld is voor producten. Omdat voor dit certificaat ook voldaan moet worden aan een groot aantal bedrijfsmatige punten, hebben we ervoor gekozen om het toch op te nemen in ons onderzoek.

Short list

BSCI
CO₂ Prestatieladder
Cradle to Cradle
ISO 14001
ISO 9001
Milieubarometer certificaat
MVO Prestatieladder
MVO-Wijzer
OHSAS 18001
SA8000

5. Conclusies en Discussie

In ons onderzoek constateren we dat er voor organisaties negen mogelijkheden zijn om hun duurzame bedrijfsvoering zichtbaar te maken, uiteenlopend van 'vrijblijvend naar stringent' en oplopend in ambitieniveau:

Typen	Voorbeelden	Hoe in te zetten?
1. Richtlijnen en gedragscodes zonder audit	ISO26000, AA1000, UN Global Compact, OESO, ILO, etc.	Inspiratie voor MVO beleid en intern toetsingskader
2. Richtlijnen voor gestandaardiseerde rapportage	Verified Carbon Standard, GRI guidelines, Transparantiebenchmark, etc.	Kader voor rapportage over duurzaamheidsinspanningen
3. Beeldmerk o.b.v. intentieverklaring	MVO Bedrijvenregister, MVO Nederland, De Groene Zaak, WBCSD	Intentie kenbaar maken
4. Beeldmerk met self-assessment zonder externe audit	MKB Keurmerk	Intentie kenbaar maken en zelfreflectie
5. Keurmerk met self-assessment en steekproefsgewijze externe audit	B Corporation, The White Label, WFTO	Onderscheiden in de markt en zelfreflectie met optie voor extern advies
6. Keurmerk met systematische externe audit*	Gold Standard, IMA MVO Norm, Keurmerk NL MVO, MVO Groeikeurmerk	Onderscheiden in de markt ondersteund door extern gecontroleerde claims ²

² Gold Standard en IMA MVO Norm informeren high level waaraan een organisatie heeft voldoen wanneer het keurmerk is verkregen. Bij Keurmerk NL MVO en MVO Groeikeurmerk is voor buitenstaanders niet inzichtelijk op basis waarvan het keurmerk wordt toegekend.

Typen	Voorbeelden	Hoe in te zetten?
7. Gedragscode met systematische externe audit*	BSCI	Onderscheiden in de markt, deelname aan ontwikkelingsproces en opstap naar SA8000 certificaat
8. Certificaat met systematische externe audit*	Cradle to Cradle	Geloofwaardig zichtbaar maken van duurzaamheidsclaims over producten
9. Certificaat gekoppeld aan managementsysteem met systematische externe audit*	CO ₂ Prestatieladder, ISO 14001, ISO 9001, Milieubarometer certificaat, MVO Prestatieladder, MVO-Wijzer, OHSAS 18001, SA8000	Geloofwaardig zichtbaar maken van duurzaamheidsclaim met koppeling aan managementsysteem

* Zodra extern geaudit wordt, is het vanzelfsprekend dat er ook een self-assessment plaatsvindt.

We hebben in het begin van dit artikel een keurmerk gedefinieerd als 'een compact, visueel kwaliteitsoordeel over een product of dienst, afkomstig van een betrouwbare en onafhankelijke bron'. Bovenstaande tabel maakt duidelijk dat niet alle instrumenten die keurmerken worden genoemd, daadwerkelijk keurmerken zijn. Ze zijn niet allemaal zonder meer bruikbaar om voor de buitenwereld geloofwaardig aan te tonen dat duurzaamheidsclaims terecht zijn.

Als een organisatie alleen intenties heeft om met duurzaamheid aan de slag te gaan, kan zij gerust een van de eerste typen gebruiken. Wij bevelen type 7, 8 en 9 aan als een duidelijk en transparant instrument gezocht wordt om inzet op het gebied van duurzaamheid op geloofwaardige wijze aan te tonen. Organisaties die zich willen onderscheiden met een keurmerk of certificaat dat daadwerkelijk eisen stelt, een transparant beoordelingsstelsel heeft én goed geborgd is kunnen hun voordeel doen met dit inzicht. Andersom helpt deze analyse bij het kiezen van leveranciers en/of samenwerkingspartners.

Voor *koplopers* biedt het huidige veld helaas ook vaak onvoldoende mogelijkheden om te laten zien in welke mate ze hun bedrijfsvoering duurzamer hebben georganiseerd dan hun concurrenten. De inzet van koplopers overstijgt namelijk vaak de eisen van keurmerken en certificaten. Het betreffende bedrijf kan dat nergens laten zien. Denk aan biologische boeren, die niet allemaal op dezelfde manier werken maar wel allen een bepaald basisniveau behaald hebben. Er kan geen onderscheid gemaakt worden tussen een biologische boer die net aan de eisen voldoet en een biologische boer die nog beter voor zijn dieren zorgt dan het keurmerk voorschrijft. Zo werken keurmerken en certificaten voor koplopers juist eerder remmend en kunnen ze een ongewenst plafond vormen.

In ons vervolgonderzoek gaan we verder met de instrumenten die we getypeerd hebben als type 7, 8 en 9. In dat onderzoek constateren we dat de inhoud van het begrip duurzaamheid voor organisaties maar zeer ten dele wordt afgedekt door het huidige aanbod van goed onderbouwde instrumenten om duurzaamheid van organisaties zichtbaar te maken, te toetsen en te verbeteren.

We analyseren de inhoud van deze instrumenten op basis van een door ons ontwikkeld kader dat is gebaseerd op het Framework voor Strategic Sustainable Development van The Natural Step. Daarmee kunnen we de instrumenten met elkaar vergelijken ten aanzien van alle aspecten van duurzaamheid. Die vergelijking maakt onder meer duidelijk wat de meerwaarde is van een keurmerk of certificaat en welke combinatie alle onderdelen van duurzaamheid van organisaties kan afdekken. We zullen dat kader en de conclusies van ons vervolgonderzoek in een separaat artikel introduceren.

©Reinier de Nooij, Judy van der Lijke-van Veen en Elisa Kruijer, mei 2014

Dit artikel is tot stand gekomen op initiatief van de auteurs en niet door enige organisatie financieel ondersteund.

Wij danken de volgende mensen voor hun waardevolle feedback:

- ☀ *Kirsten Kuipers*, Sustainability coördinator, Radboud Green Office (Radboud University Nijmegen)
- ☀ *Ruud Welten*, Professor (Docent) Ethiek en CSR in Hospitality Business, Saxion Hogeschool en assistent-professor Filosofie, Universiteit van Tilburg
- ☀ *Peter Tack*, Hoofddocent, Onderzoeker en Auteur, VU Amsterdam
- ☀ *Renz de Wit*, tot april 2014 Directeur Verantwoord Ondernemen SNS REAAL NV
- ☀ **André Nijhof, review vindt nog plaats**